

2. Ильев В.А. Технология театральной педагогики. – М., 1977. – С.26.
3. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения: Пер.с нем. – М.: Учпедгиз, 1956. – 374с.
4. Красовская В.М. Русский балетный театр начала XX века. – Т.1. Хореографы. – Л.: Искусство, 1971. – 526с.
5. Основи викладання мистецьких дисциплін / Заг.ред. О.П. Рудницької. – К.,1998. – 184 с.
6. Симонов В.П. Диагностика личности и профессионального мастерства преподавателя. – М.,1995. – С. 47.
7. Эйфман Б. Театр балета слышит время // Балет. – №4. – 1997. – С15-16.

УДК 373.2:78.07

Грицюк О. А.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА МУЗИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ

У статті представлено критерії та показники креативності дітей дошкільного віку. Окреслено основні завдання, запропоновано спеціальні умови, форми та методи розвитку креативності та творчих здібностей дітей дошкільного віку на музичних заняттях. Доведено позитивний вплив методів художньо-естетичної та музично-театральної діяльності на формування у дітей креативних якостей.

Ключові слова: критерії креативності, дошкільне музичне виховання, творчі здібності, методи музично-театральної діяльності.

Gritsyuk Alexandra. Promoting creativity of preschool children on the music lessons. *The article presents the criteria and indicators of creativity preschool children. Outlines the main challenges offered special conditions, forms and methods of development of creativity and creative abilities of children of preschool age in the music classroom. Proved a positive role in using the methods of art-aesthetic and musical- theatrical activities on development of creative abilities of children.*

Keywords: *criteria of creativity, early childhood music education, creativity, methods of musical and theatrical activities.*

Сучасна дошкільна освіта вбачає своєю метою розвиток цілісної творчої особистості дитини із залученням її до різного виду мистецької діяльності, що сприяє становленню її естетичних ідеалів, смаків та формуванню художньої картини світу. Педагоги дошкільних закладів та музичні працівники не лише розв'язують виховні завдання, прагнучи урізноманітнити музичні заняття, а й дбають про творчий розвиток дошкільнят. Розв'язання зазначеної проблеми реалізується шляхом впровадження у процес виховання різних видів музично-творчої діяльності, що передбачає формування креативності дітей.

Проблему розвитку творчих здібностей школярів вивчали у свій час вітчизняні науковці Д.Б.Богоявленська, Н.С.Лейтес, Б.Г.Ананьєв, О.М.Леонтьєв, О.М.Матюшкін, Н.Б. Шумакова, Г.Д.Чистякова, В.С.Юркевич, В.О.Моляко, О.І.Кульчицька, Я.О.Пономарьов, Р.О.Пономарьова-Семенова та ін. Особливості розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку досліджували А.Арісменді, Г.Артоболевська, Н.Ветлугіна, О.Запорожець, М.Михайлова, С.Науменко, О.Радінова, К.Тарасова.

Разом з тим, недостатньо вивченою залишається проблема формування креативності дітей дошкільного віку. Відтак, метою даної статті є висвітлення основних показників креативності дітей дошкільного віку, а також форм і методів її формування в умовах музичних занять.

Креативність (від англ. creative — створювати, творити) — здатність людини до нестандартного мислення та поведінки [3]. Наукова література містить безліч визначень категорій «креативність», «творчі здібності», «творча діяльність» тощо. Всі вони пов'язані

зі здібностями та складним процесом створення нового. Вивчаючи концепції креативності у науковій літературі, А. Мельниченко виділила два основних наукових напрями вивчення категорії «креативність». Дослідження першого напрямку мають в основі концепцію креативності як універсальної пізнавальної творчої здібності. Представниками даного напрямку (Дж. Гілфорд, С. Тейлор, Е. Торренс, А. Пономарьов, С. Меднік) досліджено взаємозв'язки між креативністю, інтелектом, когнітивними здібностями і реальними досягненнями. Представники, яких науковець віднесла до іншого напрямку (Ф. Баррон, А. Маслоу, Д. Богоявленська) розуміють креативність з позиції індивідуальних проявів особистості. Експериментальні дослідження цих науковців, та багатьох інших присвячені дослідженню «портрету творчої особистості» з виявленням властивих їй характеристик, «визначенню особистісних, мотиваційних та соціокультурних корелятивів креативності» [4]. На основі аналізу наукової літератури та практичних досліджень можна виділити критерії та показники сформованості креативності у дошкільнят.

Мотиваційно-вольовий критерій визначається:

- чутливістю до проблем, готовністю їх розв'язувати власними силами; відкритістю новим ідеям, інтересом до невідомого;
- схильністю руйнувати чи змінювати стереотипи, відмовлятися від шаблонів, відходити від зразків;
- спроможністю виходити за рамки заданої іншими ситуації;
- дотепністю, почуттям гумору, інтересом до парадоксів; сміливістю і незалежністю суджень; здатністю до постановки власної мети.

Показниками *когнітивно-пізнавального* критерію сформованості креативності у дітей дошкільного віку є:

- швидкість пошуку аналогій, протиставлень, асоціацій; загострене сприйняття неточностей, недоліків, відхилень, незвичності, складності;
- висока пізнавальна активність і допитливість;
- уміння помічати зв'язки між ознаками, формально між собою не пов'язаними;
- здатність сприймати об'єкти комплексно, цілісно, виділяти в них головне, істотне.

Пошуково-перетворювальний критерій передбачає:

- уміння вносити щось нове, висувати оригінальні ідеї, розв'язувати нові завдання;
- пошуково-творче ставлення до дійсності, уміння швидко переходити від одного способу розв'язання до іншого, переключатися, переконструювати елементи в нових комбінаціях;
- об'єктивність суджень, неупередженість оцінок, самокритичність, здатність посміятися над собою, використання різних форм доказів;
- розвинена уява (здатність до створення фантастичних ідей); здатність дивуватися, прогнозувати, передбачати.

Варто зазначити, що характер креативного мислення та поведінки переважно є конструктивним та комплексним. Креативність, на відміну від творчості, проявляється багатогранно в оригінальності та швидкості мислення, здатності віднаходити неординарні рішення у різних життєвих ситуаціях, прояві багатой уяви та почутті гумору, оригінальності ідей. Весь комплекс креативності реалізується у наукових відкриттях та процесі творіння матеріальних цінностей і творів мистецтва.

Перш, ніж розвивати певні здібності дітей у процесі творчої діяльності, варто підготувати їх до цього процесу, розвинути креативність, яка полягає в: оригінальності – здатності продукувати окремі асоціації та несподівані відповіді (за Д. Гілфордом); семантичної гнучкості – здатності виділяти функцію об'єкта та вносити пропозицію щодо його нового застосування; семантичної спонтанної гнучкості – здатності продукувати ідеї в незвичній ситуації; образної адаптивної гнучкості – здатності змінювати форму стимулу таким чином, аби побачити у ньому нові ознаки і можливості для застосування [6].

На основі аналізу наукової літератури щодо питання креативності та проблеми її розвитку науковець О. Рибнікова обґрунтувала креативність дошкільнят, а також дала визначення цього поняття. Вона розуміє креативність дітей дошкільного віку як інтегральну

властивість особистості, яка формується на основі комплексної організації зображальної, ігрової, конструктивної та художньої діяльності, що сприяє одночасному розвитку усіх видів, а також елементів образного мислення в умовах сприятливого соціокультурного середовища [6].

Як бачимо, критерії, за якими можна визначити рівень сформованості креативності у дітей, практично співпадають з критеріями, застосованими для перевірки креативності у дорослих. Звісно, що різнитися вони будуть змістовим наповненням. Зрозуміло, що орієнтація дітей на пізнання, створення та перетворення у новій якості ситуацій та явищ, формування творчої особистості шляхом розвитку креативності вимагає виконання музичним працівником та вихователем певних завдань. До них ми можемо віднести:

- сприяння у формуванні нестандартного мислення у дітей;
- систематичне спостереження кольорової палітри в природі, виокремлення кольору в об'єктах та явищах, зміни кольору залежно від пори року чи часу;
- розробку та виготовлення спеціальних сценаріїв та дидактичних матеріалів для творчого процесу з дітьми;
- розробку спеціальних матеріалів з порадами та консультаціями для батьків з метою розширення їх знань і уявлень про образотворчу діяльність дітей;
- розвиток уяви та творчої активності на музичних заняттях шляхом розвитку інтересу до різних проявів творчості: музично-ритмічних рухів, ритмопластики, вокальної імпровізації, гри на музичних інструментах, театралізації, творчого експериментування.

Відомо, що існують 4 форми занять у дитячому дошкільному закладі: фронтальні (вся група); групові (до 15 дітей); індивідуально-групові (до 8 дітей) та індивідуальні (1-4 дітей). Видами занять є: комплексні, тематичні, комбіновані, домінантні. Разом з тим, практика показує, що переважно у формуванні креативності дітей виступають *сюжетно-динамічні* та *інтегровані* заняття. Інтегровані заняття – найпоширеніші в практиці роботи з дошкільнятами¹. Сюжетно-динамічне заняття, як правило, проводиться в ігровій формі, де всі дії дітей підпорядковані сюжету реальному, або казковому.

Беззаперечним є те, що казка давно стала найбагатшим джерелом розвитку уяви та фантазії дитини. Існує безліч різних варіантів використання казки на заняттях з метою розвитку уяви та творчого мислення дітей, наприклад: навмисна помилка у тексті, створення казки навпаки, створення закінчення, зміна закінчення, створення нової казки дітей разом з дорослими.

Визначені завдання рекомендуємо вирішувати через систему тематичних інтегрованих занять. Кожне заняття має бути сплановано таким чином, аби відбувалась часта зміна видів діяльності із застосуванням різноманітних прийомів та методів.

Варто зазначити, що діти дошкільного віку люблять займатися художньою діяльністю. Із захопленням вони ліплять, малюють, складають казки, займаються декоративно-ужитковими видами творчості, співають та танцюють. Специфічне творче середовище – студія образотворчого мистецтва – не лише сприяє розвитку творчих здібностей дитини, а й впливає на становлення емоційно-чуттєвої сфери особистості, адже дитина почувається тут захищеною та вільною у висловленні своїх суджень. Можна застосовувати методи: асоціативне малювання, релаксація, розвивальні ігри, арт-терапевтичні заняття, що допоможуть малюку набути впевненості, відчуття захищеності, внутрішнього спокою, а це, у свою чергу, відіб'ється на творчому результаті (малюнку, казці тощо). Характер того, що створила дитина, допоможе судити про її сприйняття світу, про специфіку її пам'яті, уяви та мислення [5].

Ще один важливий вид діяльності, що сприяє розвитку креативності дітей, музичні заняття. Бажання грати та співати настільки охоплює дітей, що вони не в змозі помітити неосязної навчальної роботи, яка відбувається під час музикування. Головним у цій роботі є

¹ Інтеграцією у даному випадку є процес та результат поєднання окремих елементів навчання та виховання в єдину цілісну систему з метою одержання якісно нового результату дошкільної освіти.

задоволення від співу, «спілкування» з музикою. Разом з тим, важливо відмітити основні завдання, що постають перед музичним працівником у формуванні креативності дошкільнят: збагачувати музично-слуховий досвід; виховувати вміння вслухатися у твір, самостійно визначаючи його характер і зміст, вчити творчо його обмірковувати та втілювати у пісні, танці через співи і рух; залучати до виконання на музичних інструментах, акцентуючи увагу на тембральних відмінностях кожного; сприяти творчій ініціативі та створенню атмосфери прекрасного і чарівного, виховуючи смак, а також отримувати позитивні емоції від індивідуального та спільного успіху. Для того, аби розвивати уяву дітей, їхню емоційну сферу, а також стимулювати «виконавську» активність, варто вчити дітей імпровізувати у всіх видах музичної діяльності, пропонуючи їм конкурсні завдання з допомогою педагога і без.

Крім того, цікавим методом роботи може бути застосування музично-дидактичних ігор, що дає можливість найбільш змістовно здійснювати музичне виховання. Музично-дидактичні ігри мають навчальний характер, а відтак можуть проводитися на заняттях як окремий вид діяльності. У грі діти краще засвоюють програмові вимоги з розвитку співочих умінь, музично-ритмічних рухів, а також слухання музики.

Орієнтовними завданнями музично-дидактичних ігор виступають: розвиток пісенних навичок; вміння виразно співати; розвиток музичних здібностей (слуху, пам'яті, почуття ритму); ознайомлення з музичними інструментами та вокальними творами різного характеру; розвиток музично-слухового сприймання у процесі ритмічних рухів; розвиток та збагачення рухової реакції дітей, вміння погоджувати рухи з музикою; виховання естетичного смаку, поваги до національної та світової культури. Виникнення і розвиток музично-ігрового образу в творчості дошкільників залежить від того, як зуміє вихователь спрямувати їхню діяльність. Необхідно забезпечити самостійний прояв творчих здібностей дитини в іграх і танцях, всебічно стимулювати його на заняттях і в повсякденному житті. Творчі здібності виявляються в бажанні виступити, придумати танок, знайти своє індивідуальне вираження в рухах. Проте слід пам'ятати, що творчі прояви можливі тільки за умови навичок узгодження рухів з музикою [1].

Для дошкільника гра — це творчий рольовий процес. Головною рушійною силою гри стає прагнення дитини до нових стосунків та нового досвіду спілкування із дорослими. У грі, виступаючи у певній ролі, дитина діє в уявних умовах. Проте її бажання, задуми, її емоції цілком реальні і природні, відповідно до обставин гри, адже дитина не уявляє переживання, а проживає їх насправді.

Цікавим методом у формуванні креативності дошкільнят виступає гра-драматизація, що, на відміну від рольової гри, відтворює не узагальнену дію, а дію персонажу відповідно сюжету. Як показує практика, дитині важливим стає не лише процес входження в образ, а й якість його виконання. Драматизація – один з видів музично-театральної діяльності дітей в умовах музичних занять дошкільного закладу, супроводжується піднесеним урочистим настроєм, відчуттям задоволення та насолоди, позаяк діти мають можливість індивідуального та колективного переживання художніх явищ, у процесі чого відбувається розвиток пізнавальних інтересів, набуття естетичного досвіду, емоційне задоволення.

Зазначимо, яку ж роль виконує драматизація для формування креативності дітей дошкільного віку. По-перше, позитивна урочисто-збуджена атмосфера супроводжує музичну казку, лялькову виставу чи інсценізовану сюжетну гру, адже це перш за все свято з посмішками, оплесками, гарним настроєм і визнанням. По-друге, підготовка, репетиції та проведення театральної гри (інсценування, дійства, вистави) – це процес розвитку пізнавальних інтересів дітей, уяви, пам'яті, мислення, можливість скласти своє ставлення до власного персонажу, чи інших ролей, розширити світогляд та удосконалити мовленнєве спілкування з іншими дітьми та дорослими. Наступне, театральна діяльність – це можливість ідентифікації особистості, усвідомлення власного “Я” та можливість пошуку шляхів самовираження і ствердження у соціальному середовищі. Театральна діяльність дає можливість формувати моральні та вольові якості - мовчазні та сором'язливі дістають можливість подолати хвилювання та сумніви щодо себе, а невгамовним та неорганізованим є шанс навчитися витримці, терпінню та організації часу та простору.

І нарешті, важливим аспектом стає сам творчий процес пошуку, виконання та інтерпретації образу в грі у тісному зв'язку з музикою, танцем, пластикою, мовленням тощо [2].

Театральна діяльність позитивно впливає на всі сфери особистості дитини, а особливо на емоційно-чуттєву. З метою успішного використання драматизації в умовах музичних занять у дошкільному закладі, необхідно: систематизувати методи театралізованої діяльності для кожної вікової групи; описати ігри, вправи, творчі завдання на розвиток уваги, пам'яті, фантазії та уваги; упорядкувати декорації, костюми та реквізит, створені вихователями та батьками; використовувати театралізовані ігри (персонажі або ляльки), що передбачають не лише виконання, а й участь у виборі теми, переказ змісту, створення вигляду образу (персонажу) та місця дії, виконання пісень, танців, інсценування. Надзвичайно важливим видом роботи для формування креативності дітей та розкриття їх творчих здібностей є колективні та індивідуальні етюди, музично-танцювальні імпровізації.

Як показує досвід музичних працівників дошкільних закладів України та Росії, у процесі творчої діяльності можна спостерігати за змінами, що відбуваються з дітьми. Дотримання всіх умов, виконання завдань щодо розвитку креативності дошкільнят у результаті підвищує рівень його сформованості. Діти мають можливість проявляти свою індивідуальність, формується їх інтерес до творчої діяльності (виконавської та пошукової). Переважна більшість дошкільнят стають впевненішими у собі, навчаються співчувати, виражати свої почуття та розуміти точку зору та почуття інших, долати сором'язливість, бути розкутими та вільними у проявах. У таких дошкільнят сформоване вміння самостійно шукати засоби виразності для створення ігрового образу з невербальними засобами спілкування. Мовлення дітей у звичайному житті стає вільним та емоційним, виразним, збагачене метафорами, прикметниками, ідіомами та фразеологічними зворотами [2;5].

Отже, для підвищення рівня креативності дітей дошкільного віку рекомендується систематична робота музичного працівника та вихователя, що передбачає: розробку та введення у програму занять спеціальних занять, спрямованих на розвиток креативності та творчих здібностей дітей; завдання творчого характеру давати в різному віці на різних рівнях та видах занять; використовувати різні форми занять (тематичні, комбіновані, інтегровані, імпровізаційні тощо); координація дорослими дій дітей у процесі різного виду ігор; впровадження спеціальних ігор, що розвивають творчі здібності.

Зрозуміло, що дитячий дошкільний заклад є тільки першою сходинкою на шляху формування творчої особистості, а відтак і її креативності. Тому, метою педагогічної діяльності вихователя та музичного працівника є створення умов для розвитку творчих здібностей дошкільнят на основі музично-ігрової та художньо-естетичної творчості та театралізації. Такими спеціальними умовами можуть стати: створення атмосфери зацікавленості та таємниці на заняттях художньо-естетичного циклу; застосування спеціальних дидактичних матеріалів з метою збагачення художньо-естетичних уявлень; використання в роботі з дітьми творів як класичного, так і народного мистецтва; сприяння розвитку творчої активності у всіх видах діяльності, забезпечення вільного розкриття дитини під час сприйняття, обговорення чи створення мистецьких творів, стимулювати дітей висловлювати своє ставлення до твору; використання на заняттях прикладів різних видів мистецтва; застосування комплексу методів творчої діяльності; просвітницька робота з батьками з метою залучення їх до навчального та творчого процесу, а також допомоги дітям.

Література

1. Ветлугина Н.А., Кенеман А.В. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду [Текст]: уч. пособие для студентов пед. ин-тов / Н.А. Ветлугина, А.В. Кенеман. — М.: Просвещение, 1983. — 276 с.

2. Застосування театралізації як творчо педагогічного методу в організації та проведенні свят та розваг. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу [http://volodumurivna.at.ua/load/tvorcha_laboratorija/storinka_muzichnogo_kerivnika/zastosuvannj_a_teatralizaciji_jak_tvorcho_pedagogichnogo_metodu_v_organizaciji_ta_provedenni_svjat_ta_rozvag/11-1-0-106]

3. Матвеев А. Креативность: мысли вслух [текст] / А. Матвеев // Бизнес-тернинги: T&D Консалтинг. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.arsvitae.ru/%20cgi-bin/cm/get_doc.fpl?doc_id=71], с. 215
4. Мельниченко А. Концепції креативності як універсальної пізнавальної творчої здібності у теоріях медіа комунікацій / Анна Мельниченко. – Український науковий журнал "ОСВІТА РЕГІОНУ". – №2. – 2013. – с.117
5. Развитие креативности у детей дошкольного возраста в условиях ДОУ через организацию творческой деятельности. Опыт работы. – [Электронный ресурс]. Режим доступа: [http://www.ipkps.bsu.edu.ru/source/metod_sluzva/teacher/op08/apo_08/DOU_30.pdf]
6. Рыбникова О.П. Развитие креативности детей дошкольного возраста в студии эстетического воспитания / Рыбникова Ольга Петровна. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.dissercat.com/content/razvitie-kreativnosti-detei-doshkolnogo-vozhrasta-v-studii-esteticheskogo-vozhpitaniya#ixzz3mRmRP0xX]

УДК 37.011.32:786.2

Лі Лань

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

У статті узагальнено сутність поняття «самостійність учня» у психолого-педагогічних дослідженнях як інтегративної якості, котра виявляється на різних рівнях як здатність, готовність та вміння, і має функції способу, результату, умови індивідуальної діяльності учня та показника розвитку його вольових якостей. Встановлено, що розвиток самостійності учня в процесі фортепіанного навчання відбувається під час класної та позакласної самостійної роботи та потребує належного навчально-методичного забезпечення. Розглянуто принципи, етапи, методи та форми організації самостійної роботи учнів у процесі фортепіанного навчання.

Ключові слова: *самостійність, розвиток, учень, самостійна робота, фортепіанне навчання.*

In the present article "Theoretical aspects of developing student's independence in the process of learning piano" the essence of student's independence has been generalized on the basis of analysis of psychological and pedagogical literature. This notion has been defined as integrative quality that is manifested on various levels as ability, readiness and skill, and performs functions of a method, result, condition of student's activity and an index of his volitional qualities. It has been stated that development of student's independence takes place in the process of individual work in and out of class, and requires proper methodological support. The principles, stages, methods and forms of organizing students' self-study work in the process of learning piano have been considered.

Keywords: *independence, development, student, self-study work, learning piano.*

Процес навчання в дитячій музичній школі спрямований на здобуття учнями початкової музичної освіти та залучення найбільш обдарованих дітей до вибору професії в галузі культури і мистецтва. В умовах сьогодення одним з найактуальніших завдань музичної освіти є підготовка учнів, котрі не тільки набули необхідні предметні знання, опанували виконавські вміння, а й здатних до самовдосконалення й самореалізації в сфері музичного мистецтва, зокрема фортепіанного виконавства. Тому питання розвитку самостійності учнів у процесі фортепіанного навчання є актуальним. У зв'язку з цим важливими є організація та методика проведення самостійної роботи учнів, оскільки педагог має не тільки навчати учня грі на інструменті в класі, але й залучати його до самостійного виконання завдань.